

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри митної справи і
фінансових послуг

Протокол № 1 від 01.09.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

**ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА МИТНОЇ СПРАВИ**

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань	07 "Управління та адміністрування"
Спеціальність	072 "Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок"
Освітній рівень	перший (бакалаврський)
Освітня програма	"Митна справа"
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

Розробник:
д.е.н., проф.

Вікторія ТИЩЕНКО

Завідувач кафедри
митної справи і фінансових
послуг

Вікторія ТИЩЕНКО

Гарант програми

Олексій НАЙДЕНКО

Харків
2024

Вступ

Функціонування ефективної економічної системи господарювання неможливе без активних зовнішньоекономічних зв'язків держави. Одним з ключових елементів зовнішньо-економічної діяльності в Україні є вдосконалення системи митного регулювання, адже через встановлення мита та інших податків держава встановлює засади для підтримання національних товарів та проходження іноземної продукції.

В свою чергу, митна справа є однією із важливих складників соціального та зовнішньоекономічного розвитку держави. Вона виступає ефективним інструментом, за допомогою якого влада має можливість впливати на економічні процеси у суспільстві.

Навчальна дисципліна «Основи зовнішньоекономічної діяльності та митної справи» покликана сформувати у здобувачів систему знань з питань теорії і практики світової економіки щодо управління процедурою проходження митного контролю, сутності та функції зовнішньоекономічної діяльності, її ролі для держави при здійсненні експорту та імпорту продукції та послуг, організацію митного регулювання, пов'язаного з встановленням та справлянням податків і зборів.

Програму навчальної дисципліни розроблено у відповідності до вимог стандарту вищої освіти на базі освітньо-професійної програми підготовки бакалавра. Враховано рекомендації щодо компетентнісно-орієнтованого підходу до навчального процесу.

Необхідним елементом успішного засвоєння навчального матеріалу дисципліни є самостійна робота здобувачів з економічною літературою, нормативними актами та статистичними довідниками.

Мета навчальної дисципліни: формування у здобувачів системи теоретичних основ організації та функціонування суб'єктів господарської діяльності у сфері зовнішньоекономічних відносин, формування знань та навичок щодо особливостей митно-тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Для досягнення мети поставлені такі завдання:

формування теоретичних знань щодо системи функціонування суб'єктів господарської діяльності у сфері зовнішньоекономічних відносин;

опанування головними аспектами основних законів і закономірностей функціонування митно-тарифних відносин;

опанування теоретичних знань щодо функціонування тарифної системи регулювання експортно-імпортних операцій;

набуття практичних навичок застосуванні митних процедур, передбачених Міжнародними договорами, які ратифіковані Верховною Радою України та українським законодавством.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
ПР04	СК08, СК12
ПР06	СК07
ПР07	ЗК09, СК03
ПР10	СК03
ПР11	ЗК06, ЗК09, ЗК13, СК14
ПР24	ЗК08, СК12, СК13
ПР25	ЗК05, СК14

де, ЗК05 – Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій.

ЗК06 – Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК08 – Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК09 – Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК13 – Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

СК03 – Здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

СК07 – Здатність складати та аналізувати фінансову звітність.

СК08 – Здатність виконувати контрольні функції у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

СК12 – Здатність формулювати основні правила та механізми організації ЗЕД та митної справи, правила укладання зовнішньоекономічних угод, принципи та методи визначення митної вартості товарів, описувати методику визначення суми митних платежів, забезпечувати виконання митних формальностей з урахуванням митних режимів та умов постачання Inkoterms-2020.

СК13 – Здатність володіти навичками валютного регулювання та контролю в сфері оподаткування та митної справи, дотримуватись строків розрахунків при здійсненні зовнішньоекономічних операцій.

СК14 – Здатність володіти інформаційно-аналітичним забезпеченням діяльності та інформаційними системами та технологіями в митних органах, забезпечувати митне оформлення товарів з використанням різних програмних продуктів.

ПР04 – Знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування.

ПР06 – Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач.

ПР07 – Розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи та страхування та фондовий ринок.

ПР10 – Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи

отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем.

ПР11 – Володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи та страхування та фондовий ринок.

ПР24 – Формулювати основні правила та механізми організації ЗЕД та митної справи, правила укладання зовнішньоекономічних угод, принципи та методи визначення митної вартості товарів, описувати методіку визначення суми митних платежів, володіти навичками валютного регулювання та контролю в сфері оподаткування та митної справи, для розрахунку сум податкових зобов'язань, курсових різниць, а також визначення обсягів штрафних санкцій за порушення строків розрахунків у ЗЕД, дотримуватись митних процедур та митних режимів з урахуванням умов постачання товарів Incoterms-2020.

ПР25 – Володіти інформаційно-аналітичним забезпеченням діяльності та інформаційними системами та технологіями в митних органах для здійснення митного контролю, здійснювати статистичні дослідження в сфері ЗЕД та митної справи, оформлювати митні декларації за допомогою програмного продукту QD-Professional.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Зовнішньоекономічна діяльність та її роль у розвитку національної економіки

Тема 1. Сутність зовнішньоекономічної діяльності

1.1. Зовнішньоекономічна діяльність та її роль у розвитку національної економіки.

1.2. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

1.3. Функції та методи державного регулювання ЗЕД

1.4. Основні напрями та показники ЗЕД в Україні

Тема 2. Міжнародна торгівля в системі міжнародних економічних відносин

2.1. Міжнародні економічні відносини.

2.2. Форми міжнародної торгівлі.

2.3. Валютні відносини

Тема 3. Інкотермс

3.1. Характеристика та сутність Інкотермс.

3.2. Застосування Інкотермс у договорах.

3.3. Міжнародні торговельні терміни Інкотермс 2020

Тема 4. Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності

4.1. Призначення та структура Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності.

4.2. Правила класифікації товарів.

4.3. Контроль правильності класифікації.

Тема 5. Країна походження товару

5.1. Роль і значення країни походження товарів у здійсненні зовнішньоекономічних операцій.

5.2. *Визначення країни походження товару.*

Тема 6. Організаційно-правові основи функціонування митної системи в Україні

6.1. *Історичні аспекти виникнення митно-тарифних відносин.*

6.2. *Основи розвитку митної справи.*

6.3. *Організаційна структура митної системи України.*

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) та лабораторних занять / завдань

Назва теми	Зміст
Тема 1. Сутність зовнішньоекономічної діяльності	Семінар-дискусія «Сучасні напрями розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні»
Тема 2. Міжнародна торгівля в системі міжнародних економічних відносин	Проблемна лекція «Особливості міжнародної торгівлі» Лабораторна робота: Укладання Угоди ЗЕД
Тема 3. Інкотермс	Презентації за видами Інкотермс Лабораторна робота: Визначення витрат продавця та покупця за різними умовами поставки товарів
Тема 4. Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності	Дискусія «Необхідність застосування УКТЗЕД» Практичне заняття: Визначити товар за кодом УКТ ЗЕД
Тема 5. Країна походження товару	Практичне заняття: Визначити країну походження товарів»
Тема 6. Організаційно-правові основи функціонування митної системи в Україні	Дидактична гра «Особливості митного контролю»

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1 - 6	Вивчення лекційного матеріалу, законодавчих та нормативно-правових актів
Тема 1 – 6	Підготовка до практичних занять та лабораторних занять
Тема 1 - 6	Виконання компетентнісно-орієнтованих завдань
Тема 1 - 6	Написання творчого завдання
Тема 1 – 6	Підготовка презентації
Тема 1 – 6	Підготовка до контрольних робіт

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні: лекція (Тема 1 – 1, 2, 6), проблемна лекція (Тема 2, 3, 4, 5).

Наочні (демонстрація (Тема 1-6).

Практичні (практична робота (Тема 4, 5), лабораторні роботи (Тема 2, 3), есе (Тема 1-6).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

– для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит): максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти скласти екзамен (іспит) – 35 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формах семестрового екзамену (іспиту). Складання семестрового екзамену (іспиту) здійснюється під час екзаменаційної сесії.

Максимальна сума балів, яку може отримати здобувач вищої освіти під час екзамену (іспиту) – 40 балів. Мінімальна сума, за якою екзамен (іспит) вважається складеним – 25 балів.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається сумуванням балів за поточний та підсумковий контроль.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: Експрес-опитування (10 балів), Компетентнісно-орієнтовані завдання (10 балів), лабораторні роботи (10 балів), Дослідна робота (5 балів), Поточні контрольні роботи (20 балів), Творче завдання (5 балів).

Семестровий контроль: іспит.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

Приклад екзаменаційного білета та критерії оцінювання для навчальної дисципліни з формою семестрового контролю екзамен (іспит)).

Приклад екзаменаційного білета

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Спеціальність “Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок”
Освітньо-професійна програма “Митна справа”
Семестр VI
Навчальна дисципліна “Основи ЗЕД та митної справи”

Екзаменаційний білет № 1

Завдання 1. (тестове) (24 бали)

1. Митний тариф – це:

- а) грошовий збір чи податок, який держава бере з товарів, власності та інших цінностей під час перетину кордону України;
- б) комплекс заходів державного регулювання;
- в) систематизований згідно з українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності перелік ставок ввізного мита, які справляють з товарів, що ввозять на митну територію України.

2. Зовнішньоекономічні зв'язки можна класифікувати за двома ознаками:

- а) за напрямом руху товарів та за періодом справляння;
- б) за обмеженням імпорту/експорту та за способом розрахунку;
- в) за напрямом товарного потоку та за структурною ознакою.

3. Мито – це:

- а) податок, який сплачують за товари чи предмети, що імпортують в Україну;
- б) податок, який сплачують за підакцизні товари;
- в) податок, який сплачують за товари, які перетинають митний кордон України;
- г) податок, який сплачують за товари чи предмети, які експортують з України.

4. Мито буває:

- а) тарифне, нетарифне;
- б) ввізне, вивізне, транзитне;
- в) державне, недержавне;
- г) демпінгове, субсидоване.

5. Типи міжнародного поділу праці – це:

- а) загальний, одиничний;
- б) частковий та одиничний;
- в) тільки загальний;
- г) загальний, частковий, одиничний.

6. Протекціонізм – це:

- а) державна політика захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції та сприяння національним компаніям у проникненні на зовнішній ринок;
- б) державна політика, спрямована на зниження митних тарифів та інших обмежень у зовнішній торгівлі;
- в) захист власного експорту владою за межами своєї країни для просування своєї продукції за кордоном.

7. До форм торгової політики зараховують:

- а) лібералізм, протекціонізм;
- б) державна політика інформатизації, кратополітика;
- в) русифікація, демографічна політика;
- г) кратополітика, нова економічна політика.

8. Міжнародна торгівля товарами – це:

а) специфічна форма світогосподарських зв'язків щодо обміну послугами між продавцями і покупцями з різних країн;

б) форма зв'язку між товаровиробниками різних країн, яка виникає на основі міжнародного розподілу праці і визначає їх взаємну економічну залежність;

в) поступове зростання торгівлі напівфабрикатами, окремими деталями, виробами, з яких потім складають кінцевий продукт.

9. Одним із головних принципів термінів ІНКОТЕРМС є:

а) з якого моменту з покупця на продавця переходить ризик випадкової втрати товару;

б) визначення місця поставки вантажу;

в) порядок розподілу витрат з доставки товару між продавцем та покупцем;

г) виконання обов'язків за поставкою на місце товару.

10. Термін DDP передбачає, що:

а) продавець надасть товар, що пройшов митне очищення;

б) продавець надасть товар, що не пройшов митне очищення;

в) митні платежі сплачують за повними ставками;

г) митні платежі сплачують за преференційними ставками.

11. Який термін ІНКОТЕРМС – 2020 перекладають як вартість, страхування і фрахт:

а) CFR;

б) CIF;

в) FAS;

г) FOB.

12. Що означають перші шість цифр коду УКТ ЗЕД:

а) код товару за КН ЕС;

б) додаткова деталізація Європейської співдружності;

в) код товару відповідно за ГС?

13. Розділи УКТ ЗЕД нумерують:

а) арабськими цифрами;

б) головними буквами;

в) римськими цифрами;

г) прописними буквами.

14. Основа УКТ ЗЕД – це:

а) система класифікації;

б) гармонізована система опису та кодування товарів;

в) національна система класифікації.

15. Сертифікат, який потрібен для оформлення компанією у випадку, якщо її діяльність ведеться спільно з іншою компанією на території держави-учасниці:

а) сертифікат EUR-1;

б) сертифікат СТ-1;

в) сертифікат У-1?

16. Товари, походження яких достовірно не встановлено, випускають митні органи за умови:

а) сплати мита за повними ставками;

б) сплати мита за подвоєною повною ставкою;

в) митного оформлення всіх партій товарів в одному органі доходів і зборів

17. У разі втрати сертифіката про походження товару приймають:

а) офіційно завірений дублікат;

б) письмову заяву про втрату сертифіката та його копію;

в) втрата сертифіката взагалі та безповоротно унеможлиблює підтвердження країни походження товару.

18. Міжнародні тарифні відносини – це:

а) сукупність економічних відносин, що виникає у процесі кредитних стосунків;

б) зв'язки між економіками країн, які реалізуються через відповідні суб'єкти господарювання;

в) сукупність економічно-суспільних відносин, які опосередковують рух товарів у сфері міжнародних економічних відносин.

19. Захисні заходи, спрямовані проти окремих країн – це:

- а) селективний протекціонізм;
- б) монопольний протекціонізм;
- в) прихований протекціонізм;
- г) колективний протекціонізм.

20. Які функції виконує митна політика:

- а) фіскальну, захисну, міжнародно-політичну, контрольню-організаційну;
- б) лише фіскальну;
- в) фіскальну та економічну.

21. Усі терміни, що належать до складу ІНКОТЕРМС, позначені у вигляді аббревіатури. Назвіть ці букви:

- а) E, F, C, D;
- б) F, A, H, E;
- в) B, C, D, F;
- г) Z, G, F, C.

22. У якому році був опублікований перший збір правил ІНКОТЕРМС:

- а) 1936;
- б) 1967;
- в) 2000?

23. Валютні відносини – це:

а) система господарських зв'язків між національними економіками окремих країн, які реалізуються через відповідні суб'єкти господарювання;

б) такі торговельні установи, де здійснюють продаж одного товару великими партіями;

в) сукупність економічних відносин, що виникають у процесі кредитно-грошових і розрахунково-кредитних стосунків у міжнародній сфері;

г) діяльність, яка пов'язана з продажем і вивезенням за кордон товарів для передавання їх у власність іноземного контрагента.

24. Світові ціни – це:

а) ціни реалізації товарів на світовому ринку, де торговельні операції повинні здійснюватися на регулярній основі;

б) форма зв'язку між товаровиробниками різних країн, яка виникає на основі міжнародного розподілу праці і визначає їх взаємну економічну залежність;

в) спеціально створені ринки певних товарів, які функціонують за встановленими правилами, що зафіксовані в міжнародних та національних нормативних актах.

Завдання 2 (діагностичне) - 6 балів

Суб'єкт ЗЕД ввозить з Іспанії на митну територію України батат в кількості 150 кг. Митна вартість кілограму становить 1,8 євро. Дата митного оформлення 15 серпня 2023 року. Визначити код УКТ ЗЕД, суму митної вартості за всю партію постачання, суму мита та можливі податкові преференції.

Завдання 3 (евристичне) - 10 балів

Підприємство "ПБС" імпортує лінолеум із Німеччини в обсязі 50 тис. м² на суму 150 тис. ум. од., за умови собівартості 1,5 ум. од. Лінолеум в Україні коштує: 1 м² – 10 грн, а його собівартість складає 7 грн. Транспортні витрати – 20 тис. ум. од., а організаційні витрати – 6 тис. ум. од. Розрахувати ефективність імпорту лінолеуму. Валютний курс 1 / 5,6.

Критерії оцінювання

Підсумкові бали за екзамен складаються із суми балів за виконання всіх завдань, що округлені до цілого числа за правилами математики.

Алгоритм вирішення шкільного завдання включає окремі етапи, які відрізняються за складністю, трудомісткістю та значенням для розв'язання завдання. Тому окремі завдання та етапи їх розв'язання оцінюються окремо один від одного таким чином:

Завдання 1 (тестове). (24 бали)

За кожний правильний тест, за наявності розрахунків – 1 бал.

Завдання 2 (діагностичне). (6 балів)

1 – посилання на статті податкового та/або митного законодавства;

1 – визначення коду УКТ ЗЕД товару;

2 - визначено суму митної вартості;

2 – визначено суму мита.

Завдання 3 (евристичне). (10 балів)

1 - посилання на статті податкового та митного законодавства;

5 – визначено коефіцієнт імпорту товарів споживання.

4 – визначено альтернативний коефіцієнт імпорту товарів споживання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Світове господарство і міжнародні економічні відносини [Електронний ресурс] : навчальний посібник у схемах і таблицях / С. В. Бестужева, В. О. Козуб, Н. В. Проскурніна та ін. — Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 248 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27473>

2. Податкова система : навчальний посібник / Ю. Б. Іванов, В. Ф. Тищенко, О. Є. Найденко та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, професора Ю. Б. Іванова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 410 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/24503>

3. Тищенко В. Ф. Основи зовнішньоекономічної діяльності та митної справи: навчальний посібник / В. Ф. Тищенко, В. М. Остапенко; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. – 192 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/28182>

4. Тищенко В. Ф. Реалізація методів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в митній справі / В. Ф. Тищенко, О. Є. Найденко, В. М. Остапенко // Економіка та суспільство. – 2022. – № 35. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27668>

Додаткова

5. Найденко О. Є. Роль митних платежів в митній політиці України / О. Є. Найденко, Д. В. Тихомирова // Інфраструктура ринку. – 2021. – № 60. – С. 180-185. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27667>

6. Регіональні аспекти митно-податкової політики [Електронний ресурс] : монографія / В. Ф. Тищенко, О. Є. Найденко, В. В. Карпова [та ін.] ; за заг. ред. Ю. Б. Іванова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 247 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/26221>

7. Тертична А. С. Роль митних органів у забезпеченні митної безпеки / А. С. Тертична, О. Є. Найденко // Економіка та суспільство. – 2023. – № 48. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/29258>

8. Ivanov Yu. Customs and tax aspects of the economic integration of Ukraine into the EU / Yu. Ivanov, V. Tyshchenko, O. Naidenko // Development Management. – 2023. – Vol. 21. – No. 2. – P. 20–29. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/30007>

9. Kostiana O. V. Customs policy of Ukraine in the context of cyclical economic development / O. V. Kostiana, O. E. Naydenko, V. F. Tyschenko et al. // Financial and credit activity: problems of theory and practice. - 2020. - Vol. 3(34). - P. 351-357. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/24971>

Інформаційні ресурси

10. Митний кодекс України від 13.03.2012 року № 4495 –VI – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

11. Офіційний сайт Державної митної служби України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://customs.gov.ua/>

12. ПНС «Основи ЗЕД та митної справи». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/enrol/index.php?id=5613>

13. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 року про встановлення Митного кодексу Союзу – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text.